

Selvitys tutkimus- ja innovaationeuvostolle

SUOMEN HOUKUTTELEVUUS ULKOMAISTEN TUTKIJOIDEN JA OSAAJIEN NÄKÖKULMASTA

Tässä muistiossa on lueteltu tekijöitä, joiden voidaan arvioida tekevän Suomesta houkuttelevan kohtamaan ulkomaisten tutkijoiden ja osajien näkökulmasta, sekä tekijöitä, jotka toimivat houkuttelevuuden esteinä.

Muistio perustuu palautteeseen, joka on kerätty Suomessa vuosien 2002-2009 aikana työskennelleiltä amerikkalaisilta Fulbright-tutkijoilta ja -luennoitsijoilta loppuraporttien, kirjallisten palautekyselyjen sekä haastattelujen avulla. Amerikkalaisia Fulbright-stipendiaatteja on vierailut em. ajanjaksolla lähes kaikissa Suomen yliopistoissa ja he edustavat laajasti eri tieteenaloja kliinistä lääketiedettä lukuunottamatta. Stipendiaattien lisäksi muistiota varten on haastateltu amerikkalaisten Fulbright-tutkijoiden rekrytoinnissa ja stipendien markkinoinnissa avustavia Fulbright Centerin yhteistyötahoja Yhdysvalloissa. Näkökulma ja esimerkit ovat siten amerikkalaisia, mutta johtopäätökset ovat ainakin osin yleistettävissä ulkomaisiin osajiin ja tutkijoihin laajemminkin.

Muistion ensimmäisessä osassa keskitytään tekijöihin, jotka nykyisellään koetaan positiivisiksi. Suomen houkuttelevuuden turvaamiseksi näitä tekijöitä on ylläpidettävä ja entisestään vahvistettava. Toisessa osassa luetellaan tekijöitä, joihin on kiinnitetty kriittistä huomiota. Jotta Suomen houkuttelevuutta ulkomaisten tutkijoiden ja osajien näkökulmasta voidaan parantaa, on erityisesti näihin esteisiin ja hidasteisiin merkittävästi vaikuttettava joko korjaavasti tai - mikäli se ei ole mahdollista - vähintäänkin kompensoivasti.

Tutkimuksen laatu on luonnollisesti ulkomaisen tutkijan näkökulmasta ensimmäinen keskeinen houkuttelevuustekijä, joka motivoi rekrytointitilanteessa tutkijan päätöksiä. Koska vastikään on valmistunut perusteellinen Suomen Akatemian raportti *Suomen tieteen tila ja taso 2009*, tässä muistiossa keskitytään ensisijaisesti muihin houkuttelevuustekijöihin, jotka Suomessa tehtävän tutkimuksen laadun ohella vaikuttavat ulkomaisten tutkijoiden päätökseen siitä, valitsevatko he kohtemaakseen Suomen vai jonkun muun maan.

1. Positiivisia houkuttelevuustekijöitä

Turvallisuus

Suomi koetaan turvalliseksi maaksi asua. Se on sitä myös kansainvälisten vertailuindeksien perusteella. Tällä seikalla on merkitystä ulkomaisille tutkijoille yleensä mutta erityisen usein sen mainitsevat perheelliset tutkijat.

Toimiva yhteiskunta ja infrastruktuuri

Suomi on kansainvälisesti verraten hyvin toimiva länsimainen yhteiskunta. Suomen vahvuuksia erilaisissa kilpailukykyvertailuissa on tehokas julkinen hallinto ja hyvä infrastruktuuri. Kansalaiset ovat yleisesti ottaen lainkuuliaisia ja luotettavia ja kansainvälisissä vertailuindekseissä Suomi kuuluu maailman vähiten korruptoituneiden maiden joukkoon. Julkiset palvelut (esim. kirjastot, terveydenhuolto) ovat kansainvälisesti verraten edullisia, laadukkaita ja kaikkien saatavilla. Liikenneyhteydet sekä maan sisällä että muualle Eurooppaan ovat hyvät ja Suomessa on verraten helppo matkustaa.

Palautteissa usein mainittu esimerkki yksittäisestä käytännön seikasta, joka ilmentää helposti hallittavaa ja ihmisystävällistä ympäristöä ja yhteiskuntaa, ovat kattavat pyöräilyväylät isoissakin taajamissa, mitkä tekevät pyörällä liikkumisen helpoksi. Erityisenä valttina tämän nostivat esiin ne amerikkalaiset tutkijat, joiden kotikaupungeissa polkupyöräily voi olla hengenvaarallista tai käytännössä mahdotonta.

Vaikka yleiskuva hallinnosta on positiivinen, on siinä merkittäviä puutteita, jotka toimivat sekä hidasteina että esteinä ulkomaisten tutkijoiden rekrytoimiselle Suomeen sekä heidän kotiutumislleen maahamme. Näitä käsitellään muistion toisessa osassa.

Laadukas koululaitos

Koululaitoksen tasolla on suuri merkitys perheellisten tutkijoiden päätöksenteossa kohdemaan osalta. PISA-menestys on Suomelle valtti, koska sen avulla verrattain hyvin toimivaa koululaitostamme on huomattavasti helpompi tuoda konkreettisesti esille myös rekrytoinnissa ja markkinoinnissa.

Korkea teknologia

Suomella on positiivinen maine korkean teknologian ”Nokia-maana”.

Mahdollisuus toimia englannin kielellä

Suomessa on yleisesti ottaen helppo tulla toimeen englannin kielellä ilman suomen tai ruotsin kielen taitoa. Samalla kun yleisesti mahdollisuudet toimia englannin kielellä nähdään hyvinä, paljastuu pinnan alta kuitenkin useita erilaisia tilanteita, joissa kieli toimii tehokkaana esteenä ulkomaisten tutkijoiden ja osaajien kotiutumislle Suomeen. Näitä käsitellään muistion toisessa osassa.

Puhdas ympäristö ja luonto

Moniin muihin maihin verrattuna Suomi on puhdas maa ja sen valttina on luonto, joka on niin pysyvien asukkaiden kuin vierailijoidenkin helposti saavutettavissa ja nautittavissa. Moni arvostaa Suomessa myös ruoan raaka-aineiden puhtautta ja korkeaa laatua (erityisesti luomu- ja lähituotanto). Tämän huomioivat usein ne, joiden kotimaassa kuljetusketjut ovat huomattavasti pidemmät ja lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden käyttö poikkeaa merkittävästi suomalaisesta. Kiitosta saa myös luomutuotteiden saatavuus. Ekologisuus osana Suomi-brändiä on monen amerikkalaisen tutkijan mielestä alikäytetty valtti maamme markkinoinnissa.

Ilmasto

Pohjoinen ilmasto mahdollistaa monia sellaisia harrastusmahdollisuuksia ja kokemuksia, jotka eivät välttämättä ole maahan saapuvien ulkomaisten tutkijoiden saavutettavissa heidän kotimaassaan. Näin ollen vierailijat usein näkevät ilmastommekin itse asiassa positiivisempänä tekijänä kuin toisinaan heidän suomalaiset isäntänsä.

Eksotiikka

Edellä jo mainittujen seikkojen (puhdas ympäristö, luonto ja ilmasto) yhteisvaikutuksesta moni ulkomainen osaja näkee Suomen positiivisen eksoottisena pohjoisena maana. Palautteen perusteella voidaan todeta, että esimerkiksi amerikkalaisista Fulbright-tutkijoista valtaosa näkee niin omaleimaisen suomen kieleemme kuin pohjoisen ilmaston ja luonnonkin yöttömine öineen, kaamoksineen, paukkupakkasineen ja revontulineen valtteina, joita emme heidän mielestään käytä riittävästi hyväksi maata markkinoidessamme. Eksotiikan alle mahtuu lisäksi niin perinteisiä kuin uudempiakin kulttuurisia tekijöitä (vaikkapa suomalainen heavy metal -musiikki), joilla niin ikään voi olla merkitystä monipuolisen, positiivisen ja eksoottisen imagon rakentamisessa.

Suomessa asuvalle ulkomaiselle tutkijalle tulisi tarjota monipuolisia mahdollisuuksia hankkia suomalaisia kokemuksia aina saunasta ja avantouinnista Lapin talviviikonloppuihin, ruska-ajan tunturivaelluksiin ja revontulijahteihin. Amerikkalaisten tutkijoiden palautteen pohjalta selkeä johtopäätös on se, että Suomi tarjoaa ainutlaatuisia ja eksoottisia mahdollisuuksia tehdä ja kokea asioita, jotka voivat olla ulkomaiselle tutkijalle ennenkuulumattomia ja ikiajoiksi mieleenjäviä kokemuksia. Suomalaisten isäntien pitää kuitenkin ensin itse vakuuttua näiden kokemusten arvosta. Ei voi myydä asiaa, johon ei itse usko.

Korkeatasoinen tutkimus ja opetus

Niissä yksiköissä, jotka jo tunnetaan kansainvälisesti korkeatasoisesta tutkimuksestaan, tutkimuksen laatu toimii itsestään selvästi vetovoimatekijänä. Tämän tulisikin olla houkuttelevuustekijöiden joukossa keskeisin.

Suomalaiset korkeakoulut ja tutkimuslaitokset

Amerikkalaisten Fulbright-tutkijoiden palautteessa suomalaisista korkeakouluista annetaan pääsääntöisesti varsin positiivinen kuva: vierailijoita vastaanottavien tutkimusryhmien ja laitosten taso on korkea, hallinto toimii, infrastruktuuri ja tietotekniikka ovat toimivia ja laitteistot nykyaikaisia, vierailijoista pidetään huolta, myös ilman paikallisten kielten taitoa pärjää jne. Tarkemmin tutkien vastaan tulee kuitenkin useita tekijöitä, jotka toimivat joko hidasteina tai suoranaisine esteinä ulkomaisten tutkijoiden etabloitumiselle suomalaisiin korkeakouluihin. Näitä käsitellään muistion toisessa osassa.

2. Houkuttelevuuden esteitä ja hidasteita

Negatiiviset stereotypiat

Suomalaisia korkeakouluja ja erityisesti Suomea maana koskevat stereotypiat, joista osa on negatiivisia, voivat omalta osaltaan vaikuttaa päätöksentekoon erityisesti rekrytointivaiheessa. Stereotypiat ovat suoraan yhteydessä tiedon puutteeseen.

Tiedon puute rekrytointivaiheessa koskien Suomea, suomalaisia korkeakouluja ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia

Kansainvälisen osaajarekrytoinnin näkökulmasta Suomi ei ole maailmalla riittävän tunnettu. Niin ikään suomalaiset korkeakoulut eivät ole vielä riittävän tunnettuja tutkimuksestaan tai laadustaan. Suomea koskevan tiedon puutteen osalta on useita toimenpiteitä, joita Fulbright-stipendiaateilta saamamme palautteen pohjalta on syytä harkita. Seuraavassa joitakin poimintoja palautteista:

- Henkilökuntaa ja tutkijoita tulisi rekrytoida suomalaisiin korkeakouluihin käyttäen nykyistä enemmän kansainvälisiä kanavia kuten alan lehtiä ja verkkoa. Näin tulisi tehdä myös lyhytaikaisia tutkijanpaikkoja täytettäessä. Tämä on tärkeää paitsi hakijapoolin varmistamiseksi myös kansainvälisen näkyvyyden näkökulmasta.
- Suomen tutkimus- ja korkeakoulujärjestelmää koskevan tiedotuksen ja markkinoinnin tulee olla kohdennettua. Korkeakoulujen strategiatyö ja profilointi luovat tähän aiempaa paremmat mahdollisuudet. FiDiPro-rahoitusvälineestä on hyviä kokemuksia. Huippuyksiköitä, strategisia huippuosaamisen keskittymiä ja muita kansallisia kärkihankkeita tulee käyttää nykyistä tehokkaammin Suomen maantuntemuksen lisäämisessä ja brändin luomisessa. Fulbright on maailmalla tunnettu ja arvostettu laatumerkki, joten Yhdysvaltojen suuntaan hyviä välineitä ovat siten esimerkiksi Fulbright-yhteisstipendit, joiden markkinointi hoidetaan Fulbrightin laajan yhteistyöverkoston kautta.
- Alumnitoiminta on Suomessa suhteellisen kehittämätöntä. Alumniin panosta tiedottamisessa ja markkinoinnissa tulee lisätä. Suomessa asuneet ulkomaiset osaajat ja tutkijat ovat usein kaikkein parhaimpia ja tehokkaimpia Suomen markkinoijia olettaen että heidän oma kokemuksensa Suomesta on ollut positiivinen. Pitää huolehtia siitä, että Suomessa olleisiin tutkijoihin pidetään yhteyttä ja heille tarjotaan konkreettiset välineet markkinointiin. Loppuraporttien perusteella amerikkalaiset Fulbright-stipendiaatit ovat yleensä erittäin tyytyväisiä stipendikauteensa Suomessa. Jokaisesta tulee myös kauden päätyttyä Fulbright Centerin alumni ja valtaosa on alumniroolissaan aktiivisia. Samoin heillä on halu ja valmius toimia suomalaisen yliopistonsa hyväksi. Kaikki suomalaiset yliopistot eivät kuitenkaan vielä hyödynnä ulkomaisia alumnejaan arvokkaana resurssina.
- Ulkomailla työskentelevät suomalaiset tutkijat ja osaajat on otettava aktiivisesti mukaan Suomen ja suomalaisten korkeakoulujen markkinointiin.
- Korkeakoulujen on lisättävä yhteistyötään markkinoinnissa. Sitä varten on jo olemassa toimivia yhteenliittymiä kuten ammattikorkeakoulujen verkosto ja pääkaupunkiseudun HERA-yhteistyö.

- Yliopistojen strategiatyö ja koulutusvientihanke auttavat tunnistamaan nykyistä paremmin Suomen vahvuudet. Niitä tulee käyttää järjestelmällisesti Suomen korkeakoulu- ja tutkimusjärjestelmän tunnetuksi tekemisessä ja markkinoinnissa.
- Rekrytointi on rakennettava suunnitelmalliseksi ja pitkäjänteiseksi. Fulbright Centerin amerikkalaisen yhteistyötahon tekemän selvityksen mukaan siitä hetkestä kun amerikkalainen tutkija ensimmäisen kerran harkitsee Fulbright-stipendin hakemista siihen hetkeen, jolloin hän jättää lopullisen hakemuksensa, kuluu aikaa keskimäärin neljä vuotta. Tämä aika tulisi käyttää hyväksi mm. jakamalla tietoa Suomesta ja sen tarjoamista tutkimusmahdollisuuksista sekä verkottamalla potentiaalisia hakijoita samaa kansallisuutta edustaviin Suomessa aiemmin oleskelleisiin tutkijoihin kokemuseräisen tiedon saamiseksi työskentelystä ja asumisesta Suomessa ennen lopullista päätöksentekoa. Tämä lieventäisi omalta osaltaan usein ilmeistä Suomea koskevaa tiedonpuutetta ja todennäköisesti vaikuttaisi myös siihen, että aiempaa useampi hakija päätyisi hakemaan apurahaa nimenomaan Suomeen jonkin toisen maan sijasta.
- Kaiken kaikkiaan Suomen ja suomalaisten yliopistojen tunnettuusindeksit ovat verrattain matalia. Eräs haastateltu amerikkalainen tutkija muistutti, että Suomea tuntemattomalla ulkomaalaisella ei usein ole mitään keinoa tunnistaa tieteellisestä artikkelista suomalaisen kirjoittajan nimeä suomalaiseksi, eikä hän osaa yhdistää edes yliopiston nimeä Suomeen ellei maan nimeä ole kirjoittajan tai yliopiston yhteydessä erikseen mainittu. Tutkijan mielestä Suomen pitäisi käyttää hyväksi kaikki mahdolliset tilaisuudet maan ja sen korkeakoulujen tunnettuuden nostamiseksi.

Korkeahkot elinkustannukset – palkat ja apurahojen suuruus

Fulbright-palautteiden perusteella ei voi vetää sitä johtopäätöstä, että Suomea pidettäisiin erityisen kalliina maana. Elinkustannusten taso toimii kuitenkin esteenä niissä tapauksissa, joissa vierailujaksoa varten tarjolla oleva apuraha tai muu rahoitus ei ole oikeassa suhteessa todellisiin kustannuksiin tai toisaalta siihen elintasoon, johon tulija on omassa maassaan tottunut. Tällainen tilanne johtaa helposti jo rekrytointivaiheessa kielteiseen päätökseen Suomeen hakemisesta. Tulotaso koskevissa odotuksissa on jonkin verran tieteenalakohtaista vaihtelua, mikä on hyvä ottaa huomioon.

Kaiken kaikkiaan apurahojen suuruus ja palkkojen kilpailukyky ovat erittäin merkittäviä tekijöitä, sillä Suomi kilpailee lahjakkaista tutkijoista muiden maiden kanssa ja tässä yhtälössä rahoituksen määrällä on merkitystä.

Suomeen tuloon liittyvä byrokratia

Edellä jo mainittiin, että Suomessa on kansainvälisesti verraten varsin hyvin toimiva infrastruktuuri sekä luotettavat ja hyvin toimivat viranomaispalvelut. Ulkomaalaisten tutkijoiden ja opiskelijoiden kohdalla kokemus ei aina kuitenkaan vastaa tätä käsitystä. Suomen tulisi myös korkeakoulumarkkinoilla kilpailla sillä, että oleskeluluvat, maksut, pakollinen vakuutus ja muut maahan tuloon liittyvät järjestelyt hoidetaan viranomaisten yhteistyönä virtaviivaisesti ja asiakasystävällisesti.

Asumisjärjestelyt ja asumisen taso

Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategiassa kiinnitetään paljon huomiota palveluihin. Esimerkiksi Yhdysvalloista tulevia tutkijoita ja luennoitsijoita ajatellen erityisen haastavaa on järjestää riittävänkokoinen, sijainniltaan asianmukainen ja tarpeeksi hyvin varusteltu asunto. Palautteen perusteella asunnolla on kuitenkin varsin tärkeä merkitys tutkijalle rekrytointivaiheen päätöksenteossa.

Kielimuuri

Edellä jo todettiin positiivisena tekijänä se, että Suomessa tulee verrattain hyvin toimeen ilman kotimaisten kielten taitoja. Ilman suomen kieltä on kuitenkin vaikea päästä sisälle yhteiskuntaan ja tuntea itsensä täysivaltaiseksi yhteisön jäseneksi. Myös monet käytännön seikat mm. lupa-asioissa saattavat olla vaikeita hoitaa ilman suomen kielen taitoa. Usein kielimuuri tulee lopulta jollakin tavalla vastaan myös yliopistolla.

Ei riittävästi tietoa englannin kielellä korkeakouluissa

On yllättävää, että monessa tapauksessa korkeakoulut eivät edelleenkään tarjoa ulkomaisten tutkijoiden kannalta oleellista perustietoa englanniksi. Tietoa tarjotaan jo suhteellisen paljon englanniksi ulkomaisia vaihto-opiskelijoita varten, mutta vierailevien tutkijoiden ja luennoitsijoiden osalta tilanne laahaa perässä.

Hallintokieli rajoittaa ulkomaisen asiantuntijan osallistumista

Pääosin suomeksi tai ruotsiksi toimivassa yliopiston hallintokulttuurissa ulkomaisten tutkijoiden ja asiantuntijoiden osallistuminen ja vaikutusmahdollisuudet ovat niin ikään rajatut. Vaillinaisella suomen (tai ruotsin) kielen taidolla on käytännössä mahdotonta osallistua erilaisiin toimikuntiin ja työryhmiin täysivaltaisena jäsenenä. Amerikkalaisten Fulbright-tutkijoiden ja -luennoitsijoiden palautteissa on viittauksia siihen, että vierailijoiden itsensä mielestä heidän asiantuntemustaan olisi voitu käyttää suomalaisessa korkeakoulussa monessa tapauksessa paljon tehokkaammin hyväksi. Tähän on monia syitä. Joissakin tapauksissa palautteesta ilmenee, että asiaan on vaikuttanut nimenomaan laitoksella käytettävä kieli. Stipendiaatti ei kielen vuoksi ole voinut olla osallisena kaikissa sellaisissa keskusteluissa tai työryhmissä, jotka häntä olisivat kiinnostaneet tai joihin hän itse olisi uskonut voivansa tuoda oman hyödyllisen panoksensa.

Riittämätön suomen kielen opetus

Suomeen kotiutumisen kannalta Suomeen jääville ulkomaisille tutkijoille ja osaajille sekä heidän perheenjäsenilleen olisi erittäin tärkeä tarjota mahdollisuus opiskella suomen kieltä, mikäli he itse sitä haluavat. Nykyisellään näitä mahdollisuuksia ei ole läheskään riittävästi. Tämä voidaan vierailijoiden taholta ymmärtää viestinä siitä, että suomen kielen oppimista ei pidetä tärkeänä, tai kaikkein negatiivisimmillaan viestinä siitä, että ulkomaisten vierailijoiden ei edes haluta oppivan suomea ja pääsevän täysin sisälle suomalaiseen yhteiskuntaan.

On ehdottoman välttämätöntä, että suomalaiset korkeakoulut ja kunnat tarjoavat jatkossa riittävästi kielenopetusta Suomeen pysyvästi tai lyhyemmäksikin aikaa muuttaville ulkomaisille osaajille ja heidän perheenjäsenilleen.

Ulkomaalaisia koskevan viranomaistiedon tai kunnallisia tai muita palveluja koskevan tiedon huono saatavuus englanniksi

Perusteellista, asiakkaan huomioivaa neuvontaa on englanninkielisen asiakkaan edelleen ajoittain vaikea saada monista KELAn, maahanmuuttoviraston tai paikallispoliisin toimialaan kuuluvista asioista (mm. sosiaaliturvaan ja oleskelulupiin liittyvät asiat). Prosessit saattavat myös kestää kohtuuttoman pitkään tai ainakin pitempään kuin joissakin vertailumaissa. Ulkomaisten tutkijoiden kannalta oleellista tietoa on lisäksi mm. työntekijöiden velvollisuuksia ja oikeuksia koskevat seikat, verotus, terveyden- ja sairaanhoito, päivähoito, eläke, jne. Nämä tiedot tulevat eri viranomaisilta ja tahoilta ja tiedon löytäminen vaatii ulkomaalaisilta toisinaan melkoista navigointikykyä, ellei suomalainen isäntä ota hoitaakseen tiedonhankintaa ja asioiden järjestelyä. Toivotumpi malli kaikkien kannalta lienee se, että tutkija pystyy itse selvittämään itseään koskevat asiat ja saa ne yksiselitteisesti ja englannin kielellä.

Eräässä palautteessa kerrottiin ulkomaisesta tutkijaperheestä (ei Fulbright-stipendillä), jolle syntyi Suomessa lapsi. Tutkijalla oli ollut merkittäviä vaikeuksia selvittää, paljonko lapsen syntymään liittyvät kustannukset heidän perheensä osalta olivat ja mitä he sairaalakustannuksista maksavat. Kukaan ei ensin tiennyt vastausta ja perheen lopulta saamat vastaukset olivat keskenään ristiriitaisia. Pitkittyneen selvittelyprosessin jälkeen perhe ihmetteli, oliko Helsingissä kukaan ulkomainen perhe aiemmin saanutkaan lasta, koska heidän tapauksensa tuntui olevan kaikille niin uusi. Epätietoisuus ja ristiriitaiset vastaukset synnyttävät epävarmuutta, mikä ei ole omiaan kasvattamaan luottamusta. Sama perhe oli varsin tyytyväinen suomalaisen päivähoiton laatuun, mutta koki täydellisen yllätyksen kun heidän vanhemman lapsensa päivähoitopaikka siirrettiin ilman minkäänlaista etukäteisilmoitusta toiseen päiväkotiin Helsingissä. Päiväkodin tiedotteet eivät tavoittaneet suomea puhumatonta ulkomaista tutkijaa eikä häntä ollut näinkään tärkeästä asiasta erikseen informoitu.

Ulkomaisten tutkijoiden vaihtelevat tukipalvelut korkeakouluissa ja oleskelupaikkakunnalla

Palveluiden järjestämisessä (orientaatiopalvelut, kotimaisten kielten opetus, lupa-asiat, jne.) tarvitaan monien toimijoiden yhteistyötä. Suomalaisia ajatustottumuksia ja käytäntöjä hallitsee vielä liian paljon vierailijan ”omilleen jättämisen” käytäntö. Korkeakouluissa ei aina ole järjestetty riittäviä tukipalveluja ulkomaisia tutkijoita varten. Tarvitaan riittävästi henkilökuntaa, joka on erikoistunut myös ulkomaisten tutkijoiden palveluun. Myös ulkomaisen henkilökunnan määrää pitäisi pyrkiä kasvattamaan. Tämä edistäisi aidosti kansainvälisen korkeakoulu yhteisön rakentumista.

Myös laitostasolla ja yksittäisissä tutkimusryhmissä tilanne on vaihteleva. Toisinaan tutkijan kutsunut suomalainen isäntä on oman tutkimuksensa, professuuriinsa liittyvien opetustehtävien sekä hallinnollisten velvollisuuksiensa vuoksi niin työllistetty, että ulkomaiselle tutkijalle ei aina jää riittävästi aikaa, vaikka halua olisikin.

Ulkomaisella tutkijalla on oltava laitoksella nimetty henkilö, joka ottaa vierailevan tutkijan vastuulleen ja jonka muita vastuita ja velvollisuuksia tarvittaessa vastaavasti

vähennetään, jotta voidaan varmistaa se, että ulkomainen tutkija ei jää oman onnensa varaan.

Kaikki ulkomaisten tutkijoiden tarvitsemat perustiedot ja ohjeet eri palveluista tulisi olla koottuna yhteen paikkaan, esimerkiksi verkossa julkaistavaan ulkomaisen tutkijan englanninkieliseen käsikirjaan. Ideaalitulanteessa käsikirja sisältäisi myös tarvittavan viranomaistiedon, jolloin se tulisi myös tuottaa yhdessä eri viranomaisten ja muiden relevanttien tahojen kanssa. Korkeakoulut voisivat myös aktiivisemmin jakaa ja *benchmarkata* toisiltaan niin tietoa kuin parhaita käytäntöjäkin, jotta nämä saataisiin mahdollisimman ripeästi kaikissa suomalaisissa korkeakouluissa työskentelevien ulkomaisten osaajien hyväksi. Hyviä käytäntöjä pitää tarvittaessa hakea myös Suomen ulkopuolelta.

Edellä mainitun käsikirjan päivittämistä ja tutkijapalvelujen kehittämistä varten on tarpeen olla palautejärjestelmä, jonka avulla kerätään säännöllisesti palautetta Suomessa työskenteleviltä ulkomaisilta osaajilta. Tätä palautetta voidaan hyödyntää myös kehitettäessä Suomen ja suomalaisten korkeakoulujen markkinointia ulkomailla.

Ilmasto

Ilmasto mainittiin jo edellä positiivisten tekijöiden joukossa. Joissakin palautteissa se tuotiin esille kielteisenä tekijänä. Ajanjakso lokakuun loppupuolelta joulukuulle on erityisesti eteläisessä Suomessa usein pimeää ja loskaista, mikä voi erityisesti lämpimästä ilmastosta saapuneesta ulkomaisesta vierailijasta tuntua ikävältä.

Palautteissa todettiin kuitenkin selkeästi, kuinka tämän ohimenevän ajanjakson vaikutusta voi suhteellisen yksinkertaisin keinoin kompensoida pitämällä huolta siitä, että ulkomaisilla tutkijoilla on kyseisenä ajanjaksona riittävästi sosiaalisia kontakteja ja tapahtumia sekä isäntälaitostensa ja yhteisöjensä kesken että mahdollisesti myös omien maanmiestensä kesken. Esimerkiksi Fulbright-stipendiaattien vuosittaisista valtakunnallisista tapahtumista kaksi järjestetään aina tarkoituksellisesti juuri em. ajanjaksona.

Sosiaalinen verkosto

Lannistavinta on palautteen mukaan läytää itsensä laitokseltaan yksin pahimman kaamosajan keskellä suomalaisten kollegojen kiirehtiessä työpäivän jälkeen perheidensä luokse kotiin. Sosiaaliset kontaktit (joita suomalaiset korkeakoulut palautteen mukaan jo aiempaa paremmin järjestävät) auttavat kantamaan pahimman kaamosenkin yli. Ylipäätään ulkomaisen tutkijan integroimiseen sosiaaliseen verkostoon tulisi kiinnittää aivan erityistä huomiota.

Riittämättömät mahdollisuudet jäädä Suomeen lyhytaikaisten stipendi- tai muiden vierailuajanjaksojen jälkeen

Onnistunut vierailu suomalaisessa korkeakoulussa poikii parhaimmillaan jatkosuunnitelmia, jotka joissakin tapauksissa edellyttävät ulkomaisen tutkijan jäämistä Suomeen pidemmäksi aikaa. Tässä tulee kuitenkin usein vastaan ongelmia, jotka joko

hidastavat suunnitelman toteutumista tai estävät sen kokonaan. Palautteissa mainittiin muiden muassa seuraavat seikat:

- Oleskeluluvan pidennyksen hankkiminen voi olla hankalaa ja kallista ja prosessi vie aikaa, vaikka jatkoajan rahoitus ja muut edellytykset olisivatkin kunnossa. Kaikkien osapuolten toivoman vierailun pidennyksen järjestelyihin ei sen vuoksi aina ryhdytä ja tutkija palaa kotimaahansa, vaikka kaikkien kannalta hedelmällinen yhteistyö olisi voinut jatkua Suomessa pidempäänkin. Lienee selvää, että tutkimusyhteistyön kannalta em. tilanteet ovat turhia ja kalliita menetyksiä.
- Yliopistoissa ei ole nykyisellään riittävästi apurahoja ulkomaisille tutkijoille, avoimet (määräaikaisetkin) työsuhteet ovat kortilla, professuurin voi estää kielivaatimus. Ulkomaisen tutkijan jäämiselle Suomeen pidemmäksi aikaa on usein verrattain vähän mahdollisuuksia, esteitä kylläkin.
- Stipendijärjestelmää pitää kehittää. Erityinen tarve on paitsi post doc -apurahoista, myös joustavista rahoitusjärjestelyistä, jotka esimerkiksi mahdollistavat jo Suomeen tulleen ulkomaisen opiskelijan jatko-opintojen jatkorahoituksen. Tällä edistettäisiin Suomeen tulneiden lahjakkaiden nuorten tutkijoiden jäämistä maahan.
- Suomessa työskentelevien ulkomaisten tutkijoiden ja lisääntyvän kansainvälisen yhteistyön kautta olisi mahdollisuus avata uusia mahdollisuuksia myös ulkomaisen tutkimusrahoituksen saamiselle Suomeen.

3. Johtopäätöksiä

Suomessa ei moneen muuhun maahan verrattuna vielä ole pitkää perinnettä suurista määristä ulkomaisia tutkijoita ja osaajia, jotka työskentelisivät maassamme pitkiä jaksoja. Osittain tästä johtune se, että monissa viranomais- tai palveluyhteyksissä ulkomaisiin tulijoihin suhtautumisessa jollakin tapaa heijastuu edelleenkin se historiallinen lähtökohta, että tulijoita tarkastellaan pohjimmiltaan ”väliaikaisina” ja/tai ”poikkeustapauksina”. Vaikka asenteet sinänsä ovat aivan viime vuosina muuttuneet parempaan suuntaan ja ulkomaalaisten palveluihin on kiinnitetty erityistä huomiota, vanha asennetausta paistaa siitä huolimatta monin tavoin edelleenkin läpi infrastruktuurissa mm. palveluiden jäsentymättömyytenä, tiedon sirpaleisuutena, vastakkaisen, haparoivan ja valitettavasti ajoittain myös virheellisen tiedon antamisena sekä erityisesti siinä, että joitakin oleellisiakaan tietoja ei edelleenkään ole saatavissa muilla kuin kotimaisilla kielillä. Hyvään suuntaan muuttunut asenneilmasto on nyt siirrettävä kauttaaltaan myös pysyvään infrastruktuuriin, jotta lahjakkaat ulkomaiset tutkijat saadaan Suomeen ja jotta he kokisivat itsensä tervetulleiksi tänne myös jäämään.

Suomella on monia merkittäviä houkuttelevuustekijöitä. Houkuttelevuuden esteet puolestaan ovat pääosin sellaisia, joihin on mahdollista vaikuttaa. On selvää, että joidenkin esteiden purkaminen ja houkuttelevuuden lisääminen vaativat taloudellisia panostuksia ja muutosten taloudellisten edellytysten turvaaminen onkin siten keskeinen

toimenpide. Samalla on kuitenkin tärkeää huomioida, että monet esteistä liittyvät asenneilmastoon ja osa puolestaan keskeisten toimijoiden välisen yhteistyön lisäämistarpeeseen. Kumpikaan näistä ei vaadi erityisen merkittäviä taloudellisia panostuksia muuttuakseen, mutta ne edellyttävät nykyisen tahtotilan muuttamista sanoista konkreettisiksi teoiksi.